

Tihana Benčić, savjetnica
Županijskog državnog odvjetništva u Splitu

**Prof. dr. sc. Petar Novoselec: UVOD U GOSPODARSKO
KAZNENO PRAVO, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 2009., str. 226**

Posljednjih godina svjedoci smo svakodnevnih rasprava o gospodarskom kriminalitetu. Zanimljivo je što o ovom problemu stavove imaju svi kako pravni stručnjaci tako i šira javnost koja je posebno senzibilizirana novinskim natpisima. Obrat na hrvatskoj političkoj sceni lančanom je reakcijom potaknuo i promjene u moralnom promišljanju društva koja se najzornije očitavaju u dnevnom tisku. No često se zaboravlja kako se moralni stavovi društva ne mogu u potpunosti preslikati u zakonske norme. Činjenica da nismo prilagodili svoje zakonske norme tim društvenim promjenama, kao što nismo uspostavili ni gospodarsko etički standard ponašanja u tržišnom natjecanju, neminovno je dovela do masovne pojave gospodarskog kriminala.

Zanimljivo je kako veliki doprinos u borbi protiv ove vrste kriminala imaju upravo novinari na temelju čijih se članaka često pokreću i pojedini kazneni postupci. Posljedice ratnih zbivanja, nedorečenost postojeće zakonske regulative, propust zakonodavca da dovoljno visokim kaznama demotivira počinitelje ovih kaznenih djela rezultirali su velikim nezadovoljstvom građana koji se ne osjećaju u dovoljnoj mjeri zaštićeni. Nedostatak zakonodavnih izmjena nipošto ne umanjuje aktualnost ove problematike, naprotiv rasprava se tek treba razviti. Na taj nas zaključak navode i nezadovoljavajući rezultati Državnog zavoda za statistiku koji izražavaju opravdanost nepovjerenja građana u pravosudni sustav zbog loših rezultata u borbi protiv ove vrste kriminala.

Precizna pravna reguliranost ovih kaznenih djela nipošto ne jamči apsolutnu zaštitu, ali zasigurno jača povjerenje građana u pravosudni sustav i potiče ih da se i sami aktivno uključe u otkrivanje kako počinitelja tako i samih kaznenih djela. Općenito treba zaključiti kako pozitivna hrvatska regulativa zbog određenih nedorečenosti i propusta nužno zahtijeva određene intervencije koje će omogućiti pravosudnim tijelima da slobodno i stručno obavljaju svoj posao, a uz to i da kaznenopravni sustav profunkcionira na bolji način.

U takvom ozračju prof.dr.sc. Petar Novoselec je u knjizi „Uvod u gospodarsko kazeno pravo“ prvi puta pregledno i sistematično na jednom mjestu obradio problematiku gospodarskih kaznenih djela ukazujući na propuste i pravne praznine na koje bi zajedničkim snagama trebali poraditi kako zakonodavna vlast kvalitetnim propisima tako i sudbena vlast kroz svoje odluke. Knjiga omogućuje širi uvid u materiju gospodarskih kaznenih djela. Neprecizna reguliranost ove vrste kaznenih djela velika je prepreka Republici Hrvatskoj u ispunjenju obveze

usklađenja svog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije preuzetom Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju od 29.10.2001(NN MU 14/01).

U sadržajnom smislu knjiga je podijeljena u tri cjeline. Tako se u uvodnom dijelu knjige (str.1.-8.) definira pojam i značenje gospodarskog kaznenog prava i navode razlozi za proučavanje kaznenih djela vezanih uz gospodarski kriminal. U prvom dijelu knjige pod nazivom Instituti općeg dijela (str.9.-43.) autor analizira primjenu općih instituta kaznenog prava u počinjenju gospodarskih kaznenih djela kroz pet posebnih poglavlja koja imaju slijedeće naslove: I., „Odgovorna osoba“ (str.10.-20.), II., „Sudjelovanje više osoba u počinjenju kaznenog djela“ (str.20.-29.), III. „Nečinjenje“ (str.29.-32.) IV., „Razlozi isključenja protupravnosti“ (str.32.-40.) i V., „Zabluda“ (str.40.-43.). Kroz jedanaest poglavlja u drugom dijelu knjige koji nosi naziv „Gospodarska kaznena djela“ (str.45.-219.) detaljno su obrađena pojedina kaznena djela i to: I., „Zlouporaba položaja i ovlasti kao gospodarsko kazneno djelo“ (str.45.-62.), II., „Zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju“ (str.63.-73.), III., „Zlouporaba povjerenja kao novo gospodarsko kazneno djelo prema noveli od 9.srpnja 2003.“ (str.73.-81.), IV., „Pronevjera“ (str.81.-86.), V., „Prijevarena u gospodarskom poslovanju“ (str.86.-130.), VI., „Porezna i carinska kaznena djela“ (str.130.-140.), VII., „Insolventijska kaznena djela“ (str.140.-150.), VIII., „Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja“ (str.150.-185.), IX., „Pranje novca“ (str.186.-200.), X., „Kaznena djela iz zakona o trgovačkim društvima“ (str.200.-207.) te XI., „Kaznena djela protiv tržišta kapitala“ (str.208.-219.). Na kraju knjige još se nalazi i kazalo pojmova (str.221.-226.).

U uvodnom dijelu potanko je razrađena definicija i pojam gospodarskog kaznenog prava kojeg autor označava kao ukupnost svih kazneno pravnih propisa koji se odnose na kaznena djela u vezi s gospodarskim poslovanjem, a čije razumijevanje zahtijeva dobro poznavanje trgovačkog prava i prava društava što ga čini jednim od najzahtjevnijih područja kaznenopravne dogmatike. Pojam je nastao u novijoj njemačkoj kaznenopravnoj znanosti i praksi (Wirtschaftsstrafrecht), a obuhvaća kaznena djela kojima se štiti normalno funkcioniranje gospodarstva. Ta su kaznena djela kod nas obuhvaćena u XXI. glavi Kaznenog zakona koja nosi naziv Kaznena djela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja, a sadržana su i u sporednom kaznenom zakonodavstvu, odnosno u odredbama Zakona o trgovačkim društvima, Zakona o deviznom poslovanju, Zakona o kaznenim djelima protiv tržišta kapitala, Zakona o bankama, Zakona o javnoj nabavi itd.

U prvom dijelu knjige posebno su analizirani mogući počinitelji pojedinih kaznenih djela i u vezi s tim opravdanost pojma odgovorne osobe definirane u općem dijelu Kaznenog zakona., pitanje odgovornosti za nečinjenje, slučajevi isključenja protupravnosti, supočinitelji, razgraničenje posrednog počinitelja i poticatelja te materija zabluda. Pohvalna je jednostavnost i preciznost kojom je autor radi lakšeg razumijevanja cjelokupne problematike o kojoj piše razradio strukturu trgovačkih društava i imovinskopravne odnose u njima.

Autor opravdano ističe nedosljednost i manjkavost postojeće zakonske definicije „odgovorne osobe“ kojom je potrebno obuhvatiti i dosada neobuhvaćene

odgovorne osobe tajnog društva kao i osobe u drugim pravnim tvorevinama koje nemaju status pravne osobe. Ograničenje kruga počinitelja gospodarskih kaznenih djela na odgovornu osobu nije se pokazao zadovoljavajućim jer su pojedinci koji nemaju status odgovorne osobe ispali iz kruga mogućih počinitelja pojedinih kaznenih djela. Osim toga problem je i što je kod nekih gospodarskih kaznenih djela počinitelj određen kao odgovorna osoba, a kod drugih to nije (npr. pronevjera, zlouporaba stečaja itd.). Obzirom na ovu nedosljednost zakonodavca autor predlaže mogućnost ukidanja pojma odgovorne osobe i određivanje kruga mogućih počinitelja u opisu svakog kaznenog djela posebno.

Pitanje zablude o protupravnosti dobiva na posebnom značenju obzirom na složenost gospodarske djelatnosti koja je normirana u mnogobrojnim zakonima i podzakonskim aktima, ali je u praksi kazneni i prekršajni suci rijetko raspravljaju pa je na žalost jedna ambiciozna normativna novost ostala mrtvo slovo na papiru.

U drugom dijelu knjige budući da nema opće suglasnosti o tome koja se kaznena djela smatraju gospodarskim prof.dr.sc. Petar Novoselec sustavno i precizno analizira kaznena djela koja su neprijeporno gospodarska i koja se najčešće pojavljuju u gospodarskoj djelatnosti. Obrađeno je svako kazneno djelo posebno, zatim zaštićeno pravno dobro, krug mogućih počinitelja, radnja počinjenja, oblici krivnje, imovinska korist i šteta. Također je analiziran odnos između ovih kaznenih djela međusobno kao i pitanje njihova stjecaja.

Ovdje autor posebno naglašava kako je načelo zakonitosti (*nullum crimen sine lege certa*) često puta zanemareno jer je zakonodavac u strahu da nešto ostane nekažnjivo uvodio nova kaznena djela i proširivao opise već postojećih posežući za ne posve jasnim odredbama što je rezultiralo brojnim preklapanjima i otežanim razgraničenjem pojedinih gospodarskih kaznenih djela. Iz tog razloga u ovom dijelu knjige autor nas upozorava na nužne zahvate u postojeće propise i potrebu temeljite reforme. Pored toga navodi kako je zakonodavac pogriješio smjestivši kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti iz čl.337. Kaznenog zakona u slučaju kad ga počini odgovorna osoba među kaznena djela protiv službene dužnosti. Time je narušena struktura čitavog posebnog dijela i može ponekad dovesti do pogrešnog tumačenja. Ispravno autor navodi kako je kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti iz čl.337. Kaznenog zakona gospodarsko kazneno djelo samo kad je njegovo obilježje ostvarenje imovinske koristi, a to je situacija iz čl.337. st.3. i 4. Kaznenog zakona.

Iako knjiga donosi mnogo novosti, upozorit ćemo na ono što nam se čini da je ponajviše doprinijelo vrijednosti ovog štiva. Posebnu pažnju autor je posvetio kaznenom djelu prijevare. Kako je prijevara jedno od najrazrađenijih kaznenih djela jer se mora povući jasna crta između kažnjive prijevare i nekažnjive poslovne spretnosti autor navodi kako se o postojanju kaznenog djela može govoriti samo ako počinitelj izlazi iz okvira onoga što je uobičajeno u poslovanju. Zanimljiva su rješenja njemačkog prava gdje se prijevara može sastojati i u izigravanju socijalne svrhe (*zweckverfehlungslehre*) ili tzv. donacijskoj prevari (*Spendenbetrug*) kod koje osoba koja prikuplja dobrotvorne priloge za neku socijalno prihvatljivu svrhu

prkupljeni novac zadržava za sebe. Prof.dr.sc. Petar Novoselec naglašava da iza svake prijave stoji određeni građanskopravni odnos pa bi u našoj sudskoj praksi trebalo izbjegavati često korištenu pogrešnu tvrdnju da „konkretni slučaj ne predstavlja prijevaru nego se radi o građanskopravnom odnosu“.

Sve radnje kojima se ograničava sloboda tržišnog natjecanja jednako su štetne za slobodu tržišnog natjecanja pa je prof.dr.sc. Petar Novoselec mišljenja kako nema potrebe dvojne kažnjivosti u smislu da neke radnje budu prekršaj i kazneno djelo, a druge samo prekršaj. Tim više što u Europskoj uniji kaznenopravna zaštita dolazi u obzir samo u posebnim slučajevima.

U tekstu postojećeg Kaznenog zakona postoji niz propusta na koje autor u svojoj knjizi upozorava i koji mogu dovesti u pitanje očekivane pozitivne učinke i budućeg Kaznenog zakona. Ukoliko ih se sada ne riješi u potpunosti, neće se moći ostvariti cilj novog zakona, a to je svakako preciznost i jasnoća zakonske norme posebno važna u definiranju počinitelja gospodarskih kaznenih djela i opisu radnji počinjenja. Stoga buduća reforma kaznenog zakonodavstva predstavlja jedinstvenu priliku za uklanjanje uočenih nedostataka i propusta u dosadašnjim zakonskim rješenjima.

Sve ovo jasno navodi na zaključak o nezrelosti našeg društva da pravovremenom reakcijom odgovarajućih državnih tijela omogući uvjete za zaštitu poštenog tržišnog natjecanja. Svjedoci smo kako smo kao društvo nespremno i prebrzo zakoračili prema tržištu kapitala ne prilagodivši društvenu klimu istinskim demokratskim vrednotama, a posebno vladavini prava na koju se često na žalost još uvijek samo pozivamo.

Knjigu preporučujemo članovima radne skupine koji sudjeluju u izradi novog Kaznenog zakona jer ista nudi moguća rješenja za probleme koji su se dosada pojavili u praksi. Donošenjem novog Kaznenog zakona potrebno je stvoriti nužni temelj koji je u ovom trenutku objektivno moguć i izvediv s ciljem da se Republika Hrvatska, barem u kaznenom progonu i kažnjavanju počinitelja gospodarskih kaznenih djela što više približi standardima koji vrijede u Europskoj Uniji u ovom području te da se postigne usklađenost s pravnom stečevinom Europske unije.

Zbog toga je neodrživ postojeći opis radnji počinjenja kod pojedinih kaznenih djela i de lege ferenda barem u terminološkom ili nomotehničkom smislu potrebno ih je očistiti od nejasnih dosadašnjih formulacija „iskoristiti svoj položaj ili ovlast, prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost“ iz čl.337 st.1 Kaznenog zakona koje potječu još iz teksta čl.314 Krivičnog zakonika iz 1951. i koje su bile prilagođene tadašnjim odnosima u državnoj službi, ali ne i u današnjim okolnostima tržišnog gospodarstva

Ono o čemu bi se trebalo posvetiti više pažnje je svakako zaštita poštenog i slobodnog tržišnog natjecanja koje je i prema čl.49.st.1 Ustava temelj gospodarskog ustroja Republike Hrvatske. Zato je neshvatljiva činjenica kako malo interesa tijela kaznenog progona pokazuju za kaznena djela protiv tržišnog natjecanja. To će se morati izmijeniti ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju kojoj je jedan od glavnih ciljeva uspostava zajedničkog tržišta.

Knjiga obiluje primjerima iz sudske prakse kako domaće tako i inozemne, a autor u rješenju pojedinih dvojbi nudi rješenja koja su često utemeljena na stajalištima njemačke pravne književnosti. Sigurna sam da će ova vrijedna knjiga koja se odlikuje privlačnošću stila i materije i za širu publiku postati još korisnija „u rukama“ sudaca i državnih odvjetnika.